

СПЕЦИФІКА ЖАНРУ “НОВЕЛА З ТЕЗОЮ” Б. ПРУСА

Світлана Ковпик

Ковпик С. Специфіка жанру “новела з тезою” Б. Пруса

У статті з'ясовано особливості жанру “новели з тезою” Б. Пруса. Розкрито специфіку авторської стратегії компоювання основних структурних елементів тексту твору на рівні форми. Виявлено, що тези в жанровій структурі новел Б. Пруса вказували на те, що письменник намагався писати свої твори за чітко спланованим композиційним принципом, де теза слугувала відправною точкою, від якої він відштовхувався й далі пояснював або підкріплював її важливими фактами-подіями з життя персонажів.

Мета статті полягала в тому, щоб шляхом компонентного аналізу вивчити структурні особливості такого жанру, як “новела з тезою”.

Помічено, що автор будував сюжет на благодатному фундаменті важливих настроєвих вузлів, які склали основу сюжету новели. Виявлено, що, окрім тези, письменник наприкінці своєї новел формулював так звані “postskriptium”, який дозволяв йому пояснити або розтлумачити читачеві важливі істини, утілені митцем у творі. І це є визначальною рисою його новел із тезою. Адже судження, сформульоване ним на початку новели, обов'язково доводилося та підтверджувалося впродовж розвитку сюжету.

У результаті компонентного аналізу з'ясовано, що важливим прийомом у розвитку сюжету новели є внутрішні роздуми оповідача, з допомогою яких відбувається поступове розгортання сюжету новели.

Зауважимо, що Б. Прус використав такі прийоми: спогад, ретроспекція, контраст, внутрішній роздум персонажа. Усі зазначені прийоми максимально сповільнили весь розвиток сюжету, затримуючи увагу читача на важливих моментах дій і вчинків персонажів, адже письменник спробував акумулювати низку емоцій реципієнта, аби змусити його до вдумливого прочитання тексту твору. А несподіваність розвитку сюжету, яка є специфічною рисою новели, досягається шляхом застосування перепитів, що суттєво впливає на розвиток сюжету.

Ключові слова: новела з тезою, структура, жанр, компоювання, сюжет.

Kovpik S. Peculiarities of the genre “shot stories with a thesis” by B. Prus

This research clarifies the peculiarities characterizing the genre of “short stories with a thesis” in the literary works by B. Prus. It reveals the specifics of the author’s strategy showing the way of composing the main structural

elements of the text at the form level. This paper demonstrates that the theses in the genre structure of short stories by B. Prus indicated the writer's attempts to write his works according to a clearly planned compositional principle. It is noted that the thesis served as a starting point due to which B. Prus initiated and further explained or reinforced important fact-events from the lives of the characters.

The purpose of the research is to study the structural peculiarities of such a genre as "short stories with a thesis" by means of component analysis.

It has been noticed that the writer built up the plot on the fertile foundation of important emotional nodes that formed the basis of the plot of the short story. It should be noted that in addition to the thesis the writer formulated a so-called "postskriptium" at the end of his short stories, which allowed him to explain to the reader important truths that the B. Prus embodied in the works. This is a defining feature of his short stories with a thesis, as the judgment he formulated at the beginning of the short story was necessarily proven and confirmed during the plot development.

Due to the component analysis, it has been found that an important technique in the development of the plot of the short story is the narrator's internal thoughts, with the help of which the plot of the short story unfolds gradually.

It should be stated that B. Prus used the following techniques: the use of memory, retrospection, contrast, internal thoughts of the character. All of these methods slow down the entire development of the plot as much as possible, detaining the reader's attention on important moments of actions and actions of the characters. In this way the writer tried to accumulate a number of emotions of the recipient in order to force him to thoughtfully read the text of the literary work. The unexpected development of the plot is also a specific peculiarity of the novel and it is achieved by means of using unpredicted twists, which significantly affect the development of the plot.

Keywords: *short story with a thesis, structure, genre, composition, plot.*

Постановка наукової проблеми. Сьогодні жанр новели так само, як і на межі ХІХ — ХХ ст., не втрачає актуальності завдяки здатності відображати складну діалектику поліфонічних і мінливих процесів переходової доби, адже межа століть, зазвичай, — час особливих і значущих змін, переосмислень цінностей, відкриття нових горизонтів і можливостей. Ба більше, це час усвідомлення минулого, його значення. Окрім того, у сучасному літературознавстві відбувається процес реінтерпретації та переосмислення творів класиків світової літератури, до яких належить польський письменник Б. Прус. Унікальність його новел на рівні форми в належний спосіб не досліджена й досі не визначені структурні особливості новел письменника. Тож існує необхідність аналітичного осмислення форми жанру новели й виявлення авторської стратегії моделювання та компоновання основних елементів структури жанру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку О. Бровко, "новела — відносно короткий прозовий твір малої оповідної форми

з сюжетно-фабульною конструкцією, в якій переважають динамічні мотиви. Для новели характерний оповідний нейтральний стиль, що відтворює багатогранність стихії приватного життя. Часто дія новели розгортається в повсякденному житті, але сюжет тяжіє до незвичності” [2, с. 69]. Отже, визначальною рисою новели як малого прозового жанру є незвичність розвитку подій, а також несподіваність розвитку сюжету. Один із найвідоміших дослідників жанру новели І. Денисюк чітко визначив його вищо-стильові особливості: “На відміну від повільного, розлогого стилю роману, новелістичний почерк уривчастий, лапідарний, нервовий. Як і драма, новела любить діалог. Однак у новелі він не такий гострий та колючий, як у драмі, — у прозі на нього накинута певний серпанок, він облямований епічною рамкою. Епіка з її модусом спомину, яка поряд з лірикою та драмою є одним із родових складників новели, вносить почуття певної дистанції між героями літературного твору і читачем (у ліриці та в драмі ця дистанція коротша). Відсутність ретардаційних елементів, притаманних романові, повісті та оповіданню, робить рисунок новели чітким, лаконічно-ефективним. Змістове навантаження на кожне слово у новелі у зв’язку з цим більше, ніж у щойно згаданих інших жанрах?” [3]. Нам імponує думка вченого щодо потужного змістового навантаження кожного слова в сюжеті новели, адже цей компактний жанр літератури вимагає сконцентрованості розвитку подій, їх лаконічності.

Мета й завдання дослідження полягали в тому, щоб шляхом компонентного аналізу дослідити особливості жанру новели Б. Пруса. Задля досягнення мети розв’язували такі завдання: 1) виявили специфіку авторської стратегії компоновання структурних елементів у “новелі-тезі”; 2) окреслили принципи компоновання сюжету в “новелі з тезою”; 3) акцентували на особливостях мікроподій у новелах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бурхливий розвиток жанру новели припадає на 70-80-ті роки XIX ст. Адже темп життя в кінці XIX — на початку XX століть у світі характеризувався значними прискореннями цивілізаційного розвитку суспільства, ущільненістю часо-просторових зв’язків. Усі ці процеси були зумовлені зміною соціально-економічних устроїв, а також значними досягненнями науково-технічного прогресу. За таких обставин саме новела виявилася найбільш оперативною та продуктивною, а головне — мобільною “змістовою формою”.

Новелісти вказаного періоду прагнули швидко охопити прискорений темп життя людства та відобразити його в художньому творі. Ось тому у світовому мистецтві слова цей жанр стає дуже зручним і популярним:

в американській літературі розвивається й функціонує мікроновела, у німецькій — курцгешіхте, у польській — психологічна новела.

Незвичними, на нашу думку, були “новели з тезою” польського письменника Б.Пруса. Причиною численних сюжетних зрушень у новелах польського митця стали зміни в суспільному житті Польщі кінця 80-х років ХІХ ст.

Прикметною рисою ранньої творчості Б.Пруса є те, що він розвинув новий жанр “новела з тезою”. Тезу або судження, що існує як вихідний пункт міркувань, Б.Прус вводив із метою, аби максимально сфокусувати увагу читача на важливості теми та її значущості. Теза стала одним зі способів донести до читача провідну ідею твору. Саме вона компоувала навколо всі події сюжету, що свідчило про її важливі функціональні властивості.

На нашу думку, тези в жанровій структурі новел Б.Пруса вказували на те, що письменник намагався писати свої твори за чітко спланованим композиційним принципом. А теза слугувала відправною точкою, від якої він відштовхувався й далі пояснював або підкріплював її важливими фактами-подіями з життя персонажів. Сам Б.Прус вважав, що твір художньої літератури має приносити користь реципієнтові, тож саме новела з тезою виконувала декілька функцій:

- спонукала читача до роздумів;
- навчала реципієнта уважно та вдумливо сприймати текст;
- розвивала прискіпливість до всіх художніх деталей, які забезпечують новелі високий рівень художності.

Б.Боголебска у статті “Styl i sztuka pisarska według Bolesława Prusa” стверджує: “W stylistyce wyróżniał działy, takie jak: sposoby „malowania przedmiotów”, „fortele pisarskie do przedstawiania przedmiotu” oraz „zwroty mowne i pisarskie”, z dalszymi podziałami i uszczegółowieniem. Utwór literacki stanowił — w jego rozumieniu — całość organiczną: miał „ciało”, „duszę” i „życie”. Ujął to metaforycznie: „Rozdziały są pojedynczymi organami. Ustępy — tkankami. Okresy — włóknami. Zdania — komórkami. Prus uważał, że w stylu wyrażają się też tzw. Afekty (uczucia perswazyjne), np. Duma, godność, pokora itp” [1, с. 67–68]. Учена зауважує, що “Istotny był — według Prusa — sposób łączenia zdań na zasadzie: współlistnienia, następstwa i podobieństwa” [1, с. 69].

У більшості новел Б.Прус використовував не складні речення, а прості конструкції або ж словосполучення, які він оформлював апосіопезою. Незакінчені, чи обірвані речення, як-от у новелі

“Камізелька” Б. Пруса, передавали емоції головних персонажів, їхню внутрішню схвильованість і неспокій.

А от у новелах із тезою Б. Пруса помічаємо те, що він будує сюжет на благодатному фундаменті важливих настроєвих вузлів, які складають основу сюжету.

Окрім тези, письменник наприкінці своїх новел формулює так званий “postskriptium”, що дозволяє йому пояснити або розтлумачити читачеві важливі істини, які митець продукує в тексті твору. І це є структурно визначальною рисою його “новел із тезою”. Адже судження, яке він формулює на початку новели, обов’язково доводиться та підтверджується впродовж розвитку сюжету.

В одній зі своїх новел “Podszuchtami” Б. Прус розпочав оповідь із презентації життя самотньої пані Мацієвої. Письменник використав порівняння, аби читач мав можливість краще уявити портрет цієї жінки: *Gębę ma jakcielećawątróbkę; na łbieczepiec, żebysię gorakniechwycił <...> (7)*. Надалі він іронічно зазначає: *Ach! <...> schowajsię wkąt, pięknaHeleno <...> (7)*. Це речення також незакінчене. Воно особливо звертає увагу реципієнта на іронічний настрій наратора.

Іронічність присутня і в наступних реченнях, де Б. Прус описує процес ремонтування речей, а саме їх латання, як значущу подію, під час якої пані Мацієва співає, а ще неймовірно проклинає своє життя. Від її прокльонів *<...> aż rybyuszunadstawiają (7)*.

Після такого вступу-презентації автор переходить до опису локацій Варшави: вулиці (Добра, Ліщинська) та річки Вісли, на якій декілька рибаків із сітками намагаються вудити рибу. На цьому місці постійно збираються різні люди. Зазвичай це жебраки. Коли Вісла міліє тут утворюється справжнє болото або багнука. З часом на берегах річки накопичуються купи сміття, які перебирає самотня пані Мацієва. А завершує письменник песимістичний опис локації тезою: *Rzeczy, podobnie jakłudzie, mają swojecmentarzyiska, doktórychnależy (7)*. Судження дуже влучно передає головну ідею твору — люди з часом також стають непотрібними, як і будь-які побутові речі. Для них є такі ж смітники, які називаються кладовищами.

Описуючи один із найбільших смітників міста, письменник перераховує всі непотрібні речі, які люди викидають. У такий спосіб він фокусує увагу реципієнта на нераціональному використанні людиною предметів побуту, що потім потрапляють на смітники. На фоні всього цього смороду прорізається *skrofulicznatrawa*, яка ніби благає сонце врятувати її від неприємних запахів. Письменник використовує прийом контрасту, застосовуючи його до опозиції

гниття/життя. У такий спосіб Б.Прус підсилює сприйняття зображеного. Трава, сонце, смітник — це лексеми, які потрапляють у контрастивний фокус новели та передають полярні емоції.

Змальовуючи неймовірно забруднені береги річки Вісли, наратор висловлює постійне подивування з того, що у Варшаві смітник, річка та фільтри для стічних вод знаходяться в одній локації. І саме ця локація найбільш забруднена у Варшаві. Через це люди в місті неймовірно хворіють. Тут автор акцентує на причинах, яких пересічний читач може й не помітити, а от спостережливий Б. Прус усе це бачить у нерозривній єдності. І знову після таких роздумів над фактами дійсності письменник формулює наступну тезу: <...> *posocząłowiek żyjenatym świecie? Czy po to, aby służyć za ogniwo między kanałem a filtrem?* (8). Така система риторичних запитань зупиняє увагу реципієнта на важливих проблемах повсякдення мешканців тогочасної Варшави.

Усі ці картини смітників, із якими поряд вирує життя салонів, виглядають надто похмуро та песимістично. Автор через систему риторичних запитань постійно апелює до читача, намагаючись спонукати його також до роздумів. Художня нарація у новелі з тезою має характер не констатації, а проблемно-пошуковий.

Саме в такий спосіб письменник активізує увагу читача, спонукає шукати відповіді на ті питання, які також хвилюють і самого письменника. Художня нарація новели з тезою функціонально наснажена. У структурі цієї новели митець також використовує вказівку *Cyt!* <...> (8) із тією метою, аби підкреслити важливість попереднього судження.

Презентуючи жахливі картини смітника та життя поряд із ним, Б. Прус застосовує переважно описові прийоми зображення дійсності, а от через риторичні питання він ніби запрошує реципієнта до діалогу.

Отже, компонентний аналіз новели з тезою Б. Пруса “*Podszychtami*” дав можливість виявити наступні основні структурні елементи цього жанру:

- наявність тези, яка є судженням і відправною точкою розвитку сюжету;
- сюжет будується так, аби довести сутність тези;
- обов’язковий “*postskriptium*”, у якому письменник розтлумачує важливі смислові моменти новели;
- зміст тези автор обґрунтовує впродовж розвитку сюжету.

Зауважимо, що такого типу новела значно розширює формальні межі жанру, адже теза виконує до того ж компоновальні функції, тобто

навколо неї групуються всі основні та визначальні мікро- та макро-події твору.

У новелі “Na wakacjach” авторська нарація носить характер констатації: *Wieczorem, jak zwykle, przyszedł do mnie mój szkolny kolega. Mieszkaliśmy obaj na wsi o kilka wiorst od siebie i widywaliśmy się prawie co dzień. Był to przystojny blondyn, którego łagodnie. Oczy mogły rozmarzyć niejedną kobietę. Mnie pociągał jego niewzruszony spokój i trzeźwość umysłu* (7), — що цілком відповідає композиційній структурі. А далі Б. Прус створює інтригу навколо такого факту, як “głupiwypradek”, який трапився з головним персонажем. Оповідь про дивний випадок наратор будує у формі повідомлення: <...> *zranawewsipozar. Spalitasię chatupa* <...> (7). Це повідомлення несе неприємну інформацію про подію, яку автор підсилив висловом *głupiwypradek*.

Прийом апосіопези оприявнює емоційний стан наратора. І дійсно подальша оповідь набуває неабиякого емоційного піднесення. Адже головний персонаж переповідає історію про пожежу, свідком якої він став: *Istotnie, wciąguparuminutcałydachstalawpłomieniu. dymgryzł woczy, aogień takmocnoprzywiekał, żezobawyo żakietę musiałemcofnąć się opare kroków* (7).

На цьому етапі розвитку сюжету слухним є використання прийому спогаду, який є вагомою складовою сюжетотворення в новелах із тезою Б. Пруса. Саме ретроспекція пам’яті вдало влітається в канву сюжету, стаючи елементом внутрішньої структури. Водночас спомин має суттєве семантичне навантаження. Через спогад оповідач намагається передати свої відчуття та емоції про особливий день у його житті. Перепитією (психологічна або ситуаційна несподіванка) у спогаді стає звістка про те, що *Tamjestdziecko, tenmatyStasiek!* <...> (7), і в цей момент сюжет втрачає динамічність. Із цією метою Б. Прус використовує прийом апосіопези, який дозволяє затримати увагу реципієнта.

А далі автор переакцентує увагу читача на реакцію людей, які почули цю інформацію. І знову емоційне піднесення досягає особливого загострення: ніхто з людей не поворухнувся, аби кинутися рятувати малого Стася. Оповідач розкриває свій внутрішній стан перед читачем: *Wyznaję, żegdymtoustyszal, sercedrgnęłomiwniezwyktysposób* (7), — а тоді оповідь знову сповільнюється. Після паузи читач дізнається з діалогів другорядних персонажів, а точніше декоративних, про те, що ніхто не збирається рятувати хлопчика. І знову страшна пауза в розвитку сюжету. У такий спосіб автор тримає реципієнта в постійній напрузі, акумулює його увагу на діях і вчинках персонажів твору, намагається спонукати до роздумів про мотиви людських вчинків.

Ще одним важливим прийомом розвитку сюжету новели є внутрішні роздуми самого оповідача, з допомогою яких відбувається поступове його розгортання. Саме вони стають вагомими структурними елементами сюжету новели: *Jeżeliniktnieidzie — pomyślałem — więcjarpójdę <...>. Na uratowanie chłopca wystarczy pół minuty. Czasu aż nadto, ale — jakież piekielne gorąco! <...> (7)*. Тотальна байдужість інших людей змусила оповідача діяти: *Ladnie! — pomyślałem — nikt nieidzie, ajajeszczesię waham! Chociaż — szepnęła mi rozwaga — jakie лихо ciągnie mnie do bezcelowej awantury? <...> Czy ja wiem, gdzie leży dzieciak? <...> Może wypadł z niecek? <...> (7)*. Розмірковуючи про все, що відбувалося, оповідач також вагався, бо не знав, чи жива дитина: *Leczjeżelijuż nie żyje? <...> — odpowiedziałozastanowienie — wtakimrazieszkodanawetsurduta <...> (7)*. Тож він не був готовий одразу кинутися у вогонь і рятувати Стася. І знову автор сповільнює розвиток сюжету, ймовірно, для того, що примусити читача задуматися, емпатувати подію.

Напругу підсилює апосіопеза, яка знову затримує увагу та відтягує час від кульмінаційного моменту. Страшні крики матері підштовхнули оповідача до дій. Але знову його внутрішні монологи-роздуми сповільнюють розвиток сюжету: *Jeszczepowiedzq, żetanimkosztemchciałemzostać bohaterem! <...> (7)*. Б.Прус за допомогою низки прийомів сюжетотворення призупиняє розвиток сюжету, посилюючи емоційну напругу.

Проте поступово в розвитку сюжету аналізованої новели автор рухається до ключової та несподіваної перепитії: поки оповідач вагається щодо того, чи рятувати йому хлопчика чи ні, з'являється п'ятнадцятирічна дівчинка, яка ні на хвилинку не замислюється, а кидається у вогонь і рятує, геть для неї чужого, хлопчика. І знову розвиток сюжету сповільнюється. Усе ніби зупиняється. Оповідач визнає: *Jejdkizapał imójrzoqdnytaktwobeccudzegonieszczęścia, i... takimniewstydogarnqł, żenie śmiałemdoniejprzemówić aniwyrazu (7)*. Із допомогою прийому повтору, який реалізований у формі речення окличного типу *Wyjuż tacy! <...>* автор звертає увагу читача на сутності людського ества, на слабкості дорослої людини перед життєвим випробуванням. Дорослій розважливості та слабодухості протистоїть дитяча безкомпромісність, відчайдушність. Саме це надає контрастності сюжету.

Тож, компонентний аналіз новели “Nawakacjach” дозволив виявити специфіку конструювання сюжету вказаного жанру. Зауважимо, що Б.Прус використав такі прийоми сюжетотворення: спогад,

ретроспекцію, контраст, внутрішній роздум персонажа.

Несподіваність розвитку сюжету, яка є специфічною рисою новели, досягається шляхом застосування перепитії, що докорінно змінила не лише перебіг сюжету, а і внутрішній конфлікт самого оповідача. Усі зазначені прийоми максимально сповільнили розвиток сюжету, затримуючи увагу читача на важливих моментах дій і вчинків персонажів. Видається, що письменник спробував акумулювати низку емоцій реципієнта, аби змусити його до вдумливого прочитання тексту.

У новелі “Cienie” Б. Прус тезу, або судження, розміщує структурно не на початку твору, а вже вкінці: *W pomroce życia, gdzie po omacku błądzi nieszczęsny rodzaj ludzki, gdzie jedni rozbijają się o zawady, inni spadają w otchłań, a pewnej drogi nikt nie zna, gdzie na skrepowanego przesądami człowieka poluje zły przypadek, nędza i nienawiść – po ciemnych manowcach życia również uwijają się latarnicy. Każdy niesie drobny płomyk nad głowę, każdy na swojej ścieżce roznieca światło, żyje niepoznany, trudzi się nieoceniony, a potem znika jak cień <... > (7).* Це судження виражає ідею твору: кожна людина несе свій вогник життя, який поступово згасає. Усі події твору сфокусовані навколо долі ліхтарника, який з’являється та зникає як тінь. Ніхто не бачив ніколи його обличчя, люди не знають як його звати, де живе. Письменника хвилює байдужість соціуму один до одного, а ще більше засмучує те, що суспільство залишає поза увагою життя тих людей, які не займають у соціумі надто високого статусу.

Неочікуваним у новелі є момент оповіді про те, що ліхтарник раптом помер і ніхто не знав, де його поховали на кладовищі, як його звали. А ця людина щодня у Варшаві запалювала вогні вуличних ліхтарів і насправді виконувала важливу справу. І коли її не стало, то ніхто навіть і не відреагував на її зникнення. Людська байдужість, черствість неймовірно вразили оповідача. Сюжет новели “Cienie” Б. Пруса тримається на події-дублікаті — це мікро-подія, непомітна смерть столичного ліхтарника, ім’я якого нікому невідоме, але справа, яку він робив щодня, була важлива для містян. Вони, на жаль, навіть не помітили відсутності ліхтарника, бо ця людина не займала ніяких високих посад.

Через низьку риторичних питань наступного типу: *Czytywogóleposiadaszjakidom, wktórymbycię znaleźć można? Imię, którymmożnabyściebiezawołać? Potrzebyiuczucia, którebycię robiłytakimjakmyczłowiekiem? Czyli też jesteś naprawdę istotą bezkształtną, milczącą i nieujętą, co ukazuje się tylko o zmroku, roznieca światło, a potem znika jak cień? (7),* — автор апелює до читача та фокусує його увагу на цінності й важливості людського

життя. Б. Прус у такий спосіб скомпонував усі події новели навколо факту життя звичайного ліхтарника, що є найбільшою цінністю.

Сюжет наступної новели “Сон” Б. Пруса літературознавці розглядали як міфічний або ж казково-фентезійний. Пуант у фіналі новели — це пробудження молодого студента медика Віцека, який під час хвороби декілька днів марив. Уві сні він уже десь блукав у засвітах (ламінальна фаза сюжету новели). Сон і марення подарували йому надію на життя і сили боротися й далі з хворобою. Отже, подія — смерть головного персонажа komponує всі мікроподії новели. Оповідючи історію Віцека, сам автор ніби проживає стан сну свого героя. Саме сон є потужним емоційним вузлом сюжету новели.

У новелі “Widziadła” Б. Прус komponує всі події навколо події-інтриги, яку він вводить у текст сюжету так, аби уповільнити його розвиток і підготувати читача. Та й сама назва новели “Widziadła” також інтригує, зацікавлює читача.

На нашу думку, подія-пуант у цій новелі презентована у фіналі твору, де вона змінює погляд суб'єкта зображення. У такий спосіб Б. Прус досягає гостро драматичного ефекту.

Автор презентує незвичний образ міста: *Ostatniobraz był prostoprostocudownymzjawiskiem. To chyba nie Stare Miasto, ale jakiś gród fantastyczny! Domy wszelkich możliwych, ale jasnych, delikatnych barw, okryte malowidłami i płaskorzeźbą, niby szkatułki bezcenne. Treścią zaś malowideł: historia każdego domu i jego właścicieli od kilku wieków!... Rynek, zamiast zwykłych kamieni, wyłożony różnokolorową mozaiką; na środku śliczny ogródek płonący żywymi kwiatami. Pełno dzieci, uczniów, strojnych kobiet, cudzoziemców, którzy po to tylko przyjechali, ażeby zwiedzić nasze dziwo i złożyć hołd jego pięknościom i ciekawościom. Niektóre bowiem domy Rynku stały się muzeami zbiorów z całego kraju <... >(8)*, — використовуючи принципи кінематографічного кадрування подій.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На нашу думку, тезу або судження, що існує як вихідний пункт міркувань, Б. Прус вводив із тією метою, аби максимально сфокусувати увагу читача на важливості та значущості теми. Ось тому письменник, формулюючи ту чи ту тезу, прагнув донести до читача провідну ідею твору. І вже далі він підпорядковував цій тезі розвиток усіх подій твору. Тобто теза мала функціональні властивості — komponувала події в сюжет.

Ми з'ясували, що окрім тези, письменник наприкінці своїх новел формулює так званий “postskriptium”, який дозволяє йому пояснити

або розтлумачити читачеві важливі істини, які він продукує у творі. І це є визначальною рисою його новел із тезою. Адже судження, яке він виводить на початку новели, обов'язково доводиться та підтверджується.

Для підсилення ефекту несподіваності в розвитку сюжету, що є специфічною рисою новели, письменник застосував подію-перипетію, яка докорінно змінювала й конфлікт твору. Прийоми ретроспекції, спогад, внутрішні роздуми максимально уповільнювали розвиток сюжету, затримуючи увагу читача на важливих моментах дій і вчинків персонажів. У такий спосіб письменник спробував акумулювати низку емоцій реципієнта, аби змусити його до вдумливого прочитання тексту твору.

Художня нарація в новелах із тезою реалізується у формі простих риторичних речень, а для переконливого зображення дійсності Б. Прус використовує переважно описові прийоми. Ще одним важливим стильовим прийомом новели письменника є використання апосіопези, адже відомо, що у такий спосіб Б. Прус намагається дати можливість реципієнтові поміркувати над сенсом невисловлених думок.

Сутність авторської стратегії щодо моделювання сюжету новели базувалася на значних можливостях вказаного жанру. Саме динамічність, гнучкість формозмістових особливостей жанру новели дозволяли реалізувати нові принципи нової естетики позитивізму. Емоційна несподіванка, структурний пуант допомагали митцю komponувати різного типу події так, аби максимально чітко й точно сконцентрувати увагу навколо важливого факту життя або долі головного персонажа.

Унікальність новели з тезою Б. Пруса полягає в тому, що вона дуже добре розкриває авторські симпатії та антипатії, позиції щодо зображуваного в художньому творі, спонукає читача до аналітичного осмислення сюжету, акцентує на важливих емоційних вузлах розвитку сюжету, перипетіях, які динамізують дію, зміцнюють систему подій. Тож процес конструювання сюжету новели — це досить складана архітектонічна операція на рівні форми твору. Вважаємо, що надалі новели Б. Пруса можна дослідити з погляду функціональних особливостей подій, а саме події-перипетії, або події-пуанту.

Література

1. Bogolebska B. Styl i sztuka pisarska według Bolesława Prusa. *Stylistyka*. 22. 2019. S. 65–74. URL: <https://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/s/article/vie>.
2. Бровко О. Новела у структурі української прози: модифікації та функції : монографія. Луганськ : “ДЗ ЛНУ ім. Тараса Шевченка”, 2011. 400 с.
3. Budrewicz T. Symetria w nowelach Bolesława Prusa. *Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. ROKVII (XLIX)*. 2014. С. 61–89.
4. Денисенко О. До інтерпретації жанру новели у світовому літературознавстві URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74364/32-Denisenko> (дата звернення: 23.05.2022 р.).
5. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX–поч. XX століття. Львів : Науково-видавниче товариство “Академічний Експрес”, 1999. 280 с.
6. Zalewski C. Bolesław Prus jako estetyk Sztuki piękne w dyskursie i praktyce prozatorskiej pisarza. Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014. 380 s.
7. Prus B. Pisma wybrane. Nowele I. Warszawa, 1981. 588 s.
8. Prus B. Pisma wybrane. Nowele II. Warszawa, 1981. 568 s.
9. Прус Б. Твори в п’яти томах. Київ : Дніпро, 1978. Т. 1. 421 с.

References

1. Bogolebska B. Styl i sztuka pisarska według Bolesława Prusa. *Stylistyka*. 22. 2019. S. 65–74. URL: <https://czasopisma.uni.opole.pl/index.php/s/article/>.

2. Brovko O. *Novela u strukturі ukrainskoi prozy: modyfikatsii ta funktsii: monohrafiia*. Luhansk : “DZ LNU im. Tarasa Shevchenka”, 2011. 400 s.
3. Budrewicz T. Symetria w nowelach Bolesława Prusa. *Wiek XIX. Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza. ROKVII (XLIX)*. 2014. S. 61–89.
4. Denysenko O. Do interpretatsii zhanru novely u svitovomu literaturoznavstvi URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74364/32-Denisenko> (data zvernennia: 23.05.2023 r.).
5. Denysiuk I. *Rozvytok ukrainskoi maloi prozy XIX – poch. XX stolittia*. Lviv : Naukovo-vydavnyche tovarystvo “Akademichnyi Ekspres”, 1999. 280 s.
6. Zalewski C. *Bolesław Prus jako estetyk Sztuki piękne w dyskursie i praktyce prozatorskiej pisarza*. Wydawnictwo uniwersytetu Jagiellońskiego, 2014. 380 s.
7. Prus B. *Pisma wybrane. Nowele I*. Warszawa, 1981. 588 s.
8. Prus B. *Pisma wybrane. Nowele II*. Warszawa, 1981. 568 s.
9. Prus B. *Tvory v p'iaty tomakh*. Kyiv : Dnipro, 1978. T. 1. 421 s.

Ковпик Світлана

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри української та зарубіжної літератур
(Криворізький державний педагогічний університет)

Kovpik Svitlana

Doctor of Philological Sciences,
Professor of the Department of
the Ukrainian and World Literatures
Kryvyi Rih State Pedagogical University
(Kryvyi Rih, Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6455-5572>

e-mail: kovpiks@ukr.net